



Analyzing Honey (Bal), Milk (Süt) and Egg (Yumurta) Movies in Terms of Erikson's Theory of Psychosocial Development

Ümit Morsünbül¹

ABSTRACT. Psychology and cinema try to focus on human behaviors although they have different characteristics. They are fields that benefit from each other. Erikson's Theory of Psychosocial Development is one of the most important approaches to explain life-span development. Eight stages were defined in the Theory of Psychosocial Development. Individuals experience crises in each stage and they have to solve these crises. The purpose of this study is to analyze the Bal (Honey), Süt (Milk) and Yumurta (Egg) movies directed by Semih Kaplanoğlu through Erikson's industry versus inferiority, identity versus identity diffusion and intimacy versus isolation stages. Document analysis was used in this study. Results showed that the films Bal, Süt and Yumurta that represent childhood, adolescence and young adulthood periods overlap with Erikson's stages.

Key Words: Psychology, Cinema, Honey, Milk, Egg

SUMMARY

Purpose and significance: Psychology and cinema try to focus on human behaviors although they have different characteristics. They are fields that benefit from each other. Erikson's Theory of Psychosocial Development is one of the most important approaches to explain life-span development. Eight stages were defined in the Theory of Psychosocial Development. Individuals experience crises in each stage and they have to solve these crises. The purpose of this study is to analyze the Bal (Honey), Süt (Milk) and Yumurta (Egg) movies directed by Semih Kaplanoğlu through Erikson's industry versus inferiority, identity versus identity diffusion and intimacy versus isolation stages.

Method: This is a descriptive study in which Bal, Süt and Yumurta movies directed by Semih Kaplanoğlu were analyzed based on Erikson's three stages. Document analysis was used in this study.

Results: The first sentence was "read" that was told by Yusuf's father in the film Bal. This sentence showed one of the main developmental tasks that is achieved in the industry versus inferiority stage. There are two contrasting areas in the film. While school is an area where Yusuf experiences sense of inferiority, forest or nature are the areas that Yusuf experiences sense of industry. Yusuf tries to find out where he came from and to where he will go in the film Süt. Yusuf faces with two situations when he tries to make definitions about himself. Is he going to become a poet or a milkman? When we look at the end of the film, Yusuf quit being a poet and he started to work at a store like his peers did. It can be said that, developmentally, Yusuf passed from moratorium identity status to foreclosure identity status. At the beginning of the film Yumurta, Yusuf seems alone. Yusuf has not solved the identity crisis yet. Throughout the film it is seen that Yusuf tries to redefine his identity. Yusuf provides easier close relationships with others while he makes strong commitments about his identity. Yusuf begins to get closer to Ayla who looked after his mother. At the end of film it is seen that Yusuf both tries to integrate with his own identity and tries to integrate his own identity with Ayla's identity.

Conclusion: Results showed that the Bal, Süt and Yumurta movies represent childhood, adolescence and young adulthood periods that overlap with Erikson's psychosocial developmental stages. Benefiting from the movies in education may contribute to the process of education. Using these three movies especially in the course of developmental psychology at university may help students to understand topics related to developmental psychology.

¹ Assist. Prof. Dr., Aksaray University, morsunbulumit@gmail.com

Bal, Süt ve Yumurta Filmlerinin Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı Açısından Analizi

Ümit Morsünbül²

ÖZ. Birbiri ile farklı özelliklere sahip olmalarına karşın psikoloji ve sinema insan davranışlarına odaklanmaya çalışmaktadırlar. Sinema ve psikoloji karşılıklı olarak birbirinden yararlanan iki alandır. Yaşam boyu gelişimi açıklayan en önemli yaklaşımlardan biri Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramıdır. Bireyler temel tasarım planında her evrede yaşanan krizleri çözmek zorundadır. Bu çalışmanın temel amacı Semih Kaplanoğlu'nun yönettiği Bal, Süt ve Yumurta filmlerinin Erikson'un (1968) çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu, kimlik duygusuna karşı rol karşılığı, yakınlığa karşı yalıtılmışlık evreleri temelinde analiz edilmesidir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Sonuçlar çocukluk, ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinin temsili olarak Bal, Süt ve Yumurta filmlerinin Erikson'un (1968) evreler hakkında ortaya koydukları ile örtüştüğünü göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Psikoloji, Sinema, Bal, Süt, Yumurta

GİRİŞ

Sinema ve psikoloji birbirlerinden farklı iki ayrı alan olsa da insan davranışlarına odaklanma noktasında ortaklaşır ve birbirlerinden beslenir. Sinema insan davranışlarını daha çok subjektif yöntemlerle perdeye yansıtmaya çalışan bir sanat dalıyken, psikoloji bilimsel yöntemlerle insan davranışlarını açıklamaya çalışmaktadır (Gençöz, 2009). Sinema filmleri kültür içinde ve kültürler arasında bilgi aktaran, insanları toplumsal rolleri hakkında bilgilendiren ve bu bilgiler doğrultusunda yönlendiren güçlü bir araçtır (Özden, 2004). Sinema ortaya çıktığından beri yaşamın sosyal, politik ve kültürel yapısında önemli bir rol oynamaktadır (Bhugra, 2003). Sinema ve psikoloji karşılıklı olarak birbirinden yararlanan iki alandır. Sinema yetmişli yıllardan itibaren psikolojiden özellikle psikanalizden yararlanmaya başlamıştır (Wedding, Niemiec, 2003). Sinema filmleri ruhsal bozukluklar, ruhsal bozukluğa sahip olan insanlar ve ruhsal bozukluklara yönelik tedavi biçimleri hakkında bireylerin düşüncelerini biçimlendirirler. Bu etki olumlu olacağı gibi olumsuz da olabilir. Örneğin Dustin Hoffman'ın otistik bir adamı canlandırdığı Yağmur Adam (Rain Man) filmi otizmin insanlar tarafından algılanışını olumlu olarak etkilerken, Gus van Sant'ın Sapık (Psycho) filmi ruhsal bozukluklar gösteren bireylerin şiddet eğilimli olacağı yönünde yanlış bir algı oluşturmaktadır (Wedding, Niemiec, 2003). Psikoloji alanında da terapi sürecine katkı sağlayacak sinema filmlerinin kullanılmasıyla uygulanan terapotik teknik olarak tanımlanan sinematerapi ortaya çıkmıştır (Berg Cross, Jenning ve Baruch, 1990). Bunun yanında sinema filmleri gelişimsel öğeleri açıklamak içinde kullanılmıştır. Örneğin, Erikson (1976) Psikososyal Gelişim Kuramını açıklamak için Bergman'ın Yaban Çilekleri (Wild Strawberries) filmi kullanmıştır.

Erikson (1976) sinemanın psikolojik öğeleri açıklamak için çok önemli bir araç olduğunu belirtmiştir ve çalışmasında yaşamın sekiz evresini filmi temel alarak açıklanmaya çalışmıştır. Benzer biçimde bu çalışmada da Erikson'un (1963, 1968) ortaya koyduğu yaşam evreleri Semih Kaplanoğlu'nun Yusuf Üçlemesi olarak bilinen üç filmi temel alınarak incelenmiştir.

Yaşam boyu gelişimi açıklayan en önemli yaklaşımlardan biri Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramıdır. Erikson (1963) gelişim kuramında sekiz evre tanımlamıştır. Her evrede bireyler krizler yaşarlar. Bireyler temel tasarım planında her evrede yaşanan krizleri çözmek zorundadır. Her evrede benliğin yeterliliğini belirleyen biri olumlu, biri olumsuz iki karşıt uç vardır. Örneğin yaşamın ilk evresinde yaşanan temel güvene karşı güvensizlik gibi. Bu, bireyin yaşamın o dönemi boyunca yaşadığı çatışmadır. Bu çatışmalar hiçbir zaman bütünüyle kesin bir çözüme kavuşmazlar. Her dönem kendisinden sonra gelen dönem için bir basamak oluşturur ve her dönem önceki dönemlerin etkisi ile biçimlenir (Erikson, 1963). Bu dönemler sırasıyla temel güvene karşı güvensizlik, özerkliğe karşı kuşku ve utanç, girişimciliğe karşı suçluluk, çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu, kimlik duygusuna

² Yrd. Doç. Dr. Aksaray Üniversitesi, morsunbulumit@gmail.com

karşı rol karşılığı, yakınlığa karşı yalıtılmışlık, üretkenliğe karşı durgunluk ve son olarak da ego bütünlüğüne karşı umutsuzluktur.

Bu çalışmada odaklanılan evreler olması nedeniyle çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu, kimlik duygusuna karşı rol karşılığı, yakınlığa karşı yalıtılmışlık evrelerine ait özellikler izleyen bölümde aktarılmıştır.

Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu

Erikson (1963,1968) altı yaşlarından ergenlik dönemine kadar olan evreyi çalışkanlığa karşı aşağılık dönemi olarak tanımlamıştır. Bu dönem okul yaşantısının başladığı, okuma yazma ve matematik gibi konuların öğrenildiği bir evredir. Bu dönemde çocuklar ailelerinin güvenli alanından çıkarak toplumun sağladığı öğrenme ve çalışma alanında kendini göstermeye çalışır (Erikson, 1968; Öztürk, 2002). Çocuklar okul yaşantısıyla yetişkinlerin dünyasında kullanılan araç gereci ve o toplumun teknolojisinin temellerini benliklerine yerleştirmeye çalışırlar (Öztürk, 2002). Bu dönemde çocukların çalışkanlık ve yeterlilik duygularına karşı karşılaşabilecekleri sorun yetersizlik ve aşağılık duygularıdır. Çocuklar bu evrede okul yaşantısıyla ilgili gereklilikleri yerine getiremezse ya da sorun yaşarsa yetersizlik duyguları yaşamaya başlarlar. Bunların sonucunda kendine ilişkin yeterlilik duygusu konusunda umutsuzluk yaşayarak aile içi bağımlılığa geri dönebilir (Öztürk, 2002).

Kimlik Duygusuna Karşı Rol Karışıklığı

Erikson'a (1968) göre ergenlikten önce varolan tüm aynılık ve süreklilikler ergenlikte yeniden az ya da çok sorgulanırlar; çünkü bu evrede erken çocukluk döneminkine benzeyen bedensel büyüme ortaya çıkmaktadır. Büyüyen ve gelişen ergenler kendilerini ne olarak hissettikleriyle karşılaştırmalı olarak başkalarının gözünde nasıl göründüklerini bulmaya çalışacaklardır.

Ergenlikte kimlikle ilgili araştırmaların yoğunlaşmasının çeşitli nedenleri vardır. İlki, ergenlik sırasında fiziksel görünüşte meydana gelen büyük değişikliklerdir. Bu da ergenin benlik kavramını ve diğerleriyle olan ilişkilerini değiştirir. İkincisi gelişmiş bilişsel kapasiteleri ergenlik esnasında bireylere sorunlar, değerler, kişilerarası ilişkiler hakkında yeni düşünme yolları sağlar. Buda ergenler farklı yönlerden kendileri hakkında düşünmelerini olanak sağlar. Üçüncüsü, ergenlik iş, evlilik ve gelecek hakkında önemli kararların verilme zamanı olmasıdır (Steinberg, 2007).

Ergenlik döneminde bireyler bilişsel, bedensel ve psikolojik değişimler sonucunda toplumun beklentileri ile karşı karşıya kalırlar. Ergenler bir yandan çocukluk özdeşimlerinin ve kendilik algılamalarının sürdürülmesi ile mevcut olan dengeyi sürdürmeye çalışırken diğer taraftan toplumsal beklentilere yönelik değişimler yapmaya çalışırlar. Bu durumda ergen kendi kimliğini yeniden tanımlayarak toplum içinde yer edinmek zorunda kalır. Böylece kimlik bunalımı ortaya çıkar (Erikson, 1968).

Ergenlik döneminde bireylerin yaşadığı kimlik bunalımı farklı şekillerde sonuçlanabilir. Kimlik bunalımı bir sonraki evreye olumlu geçiş sağlayacak, yeni yaşantılara açık bir kimlik duygusunun kazanılmasıyla sonuçlanabilir. Kimlik bunalımı ayrıca, kimlik dağınıklığı ya da ters kimlik ile sonuçlanabilir. Ergenler seçenekleri deneyimleme sürecinde toplum tarafından engellemelerle karşılaşarsa kimlik dağınıklığı yaşayabilir. Kimlik dağınıklığı, genç insanın çeşitli roller ve yaşantılar arasında eş güdümlenememesi, egoya aktarılan yoğun bilgileri organize edememesi sonucunda ortaya çıkar. Kimlik dağınıklığı durumunda bireyler kümeleşme ve bu kümelerin norm ve kurallarına sıkı sıkıya bağlanma eğilimini ortaya çıkarabilmektedir (Erikson, 1968).

Ergenlikte kimlik bunalımının neden olduğu başka bir sonuçta ters kimliktir. Ters kimlik statüsündeki ergenler toplumun ondan beklediği rollere karşı gelerek aşırı uçtaki rolleri ve davranışları benimser. Erikson'a göre kimlik gelişimini olumlu ve kabul gören bir ortamda tamamlamayan ergenlerin hiçbir şey olmaksızın kötü ya da toplumun kabulüne ayrı bir seçeneği tercih edeceğini belirtir (Erikson, 1968).

Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık

Erikson (1963, 1968) genç yetişkinlerin çözmesi gereken temel çatışmayı yakınlığa karşı yalıtılmışlık olarak tanımlamıştır. Genç yetişkinlik döneminde bireyler kendi kimliklerini başkasının/başkalarının kimlikleri ile birleştirmeye çalışırlar (Öztürk, 2002). Erikson'a (1968) göre bireyler kimlik krizlerini tamamen çözemedikten sonra tam olarak yakın ilişkilerde bulunamaz. Yakınlık, karşıdakinin teklifini ve farklılığını kabul etmeyi içeren güvenin ve duyguların karşılıklı

ilişkisidir. Genç yetişkinlik döneminden önceki romantik yakınlıklar genellikle bireyin romantik ilişki aracılığı ile kendini tanıma çabaları olarak görülmüştür. Bu dönemde birbirine zıt iki durumun yarattığı, çatışma çözülmek zorundadır. Erikson'a (1968) göre bu çatışmanın çözümü için verilecek çabadan aşk ortaya çıkacaktır.

Erikson'un yakınlığa karşı yalıtılmışlık dönemi evrelere ayrılmıştır. Kendine odaklanma evresi; Bu dönemde bireyler, sadece ilişkilerin kendilerini nasıl etkilediği ile ilgilidir. Bu evre içerisinde yer alan çiftler genellikle dışsal iletişim konuları üzerine odaklanırlar, cinsel ilişki, ortak tatminden çok karşılıklı insan ihtiyaçlarını giderilmesine çalışılan bir eylem olarak görülür. Ergenlerin ilişkileri ve genç yetişkinlerin ilişkileri bu evrede yer alır. Role odaklanma evresi; Bu evrede yer alan bireyler, yakın ilişkinin bir parçası olarak karşısındaki insanı kabul eder ve saygı duyar. Bu evreye bütünsel bağlanmadan çok bazı duyguların paylaşımı egemendir. Bireyselleştirilmiş (individuated) ilişki evresi; Bu evrede yer alan birey, karşısındaki insanın duygularını ve sezgisel algısını içselleştirmiştir. Bu evredeki bireyler birbirlerini her yönü ile kabul ettiklerinden birbirlerinin isteklerini kolaylıkla anlarlar. Bu evredeki bireyler tamamen birbirlerine bağlanmışlardır. Sorunlarını çözmek için büyük çaba sarf ederler, cinsellik tam bir bütünleşme olarak görülür (Irwin ve Simons, 1994).

Bireyler bu dönemde kendi kimliklerini karşısındakilerle birleştiremezlerse yalıtılmışlık durumunu yaşarlar. Bu bireyler yakın ilişkiler kurmaktan kaçınabilirler ya da kurmaya çalıştıklarında sorunlar yaşayabilirler (Öztürk, 2002).

Buraya kadar aktarılan bilgiler ışığında bu çalışmanın temel amacı yönetmenliği Semih Kaplanoğlu tarafından yapılan Bal, Süt ve Yumurta filmlerinin Erikson'un (1968) çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu, kimlik duygusuna karşı rol karşılığı, yakınlığa karşı yalıtılmışlık evreleri temelinde analiz edilmesidir.

YÖNTEM

Bu çalışma yönetmenliği Semih Kaplanoğlu tarafından yapılan Bal, Süt ve Yumurta filmlerinin Erikson'un üç evresine dayanarak analiz edildiği betimsel bir çalışmadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır.

Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgular hakkında bilgi veren yazılı ve görsel materyallerin analizini içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Doküman analizi çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla (a) analiz edilecek uygun dokümanın seçilmesi, (b) kategorilerin geliştirilmesi (c) analiz biriminin saptanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bu çalışmada analiz edilecek doküman yönetmenliği Semih Kaplanoğlu tarafından yapılan Yumurta, Süt ve Bal filmleridir. İlgili üç film Erikson'un (1963, 1968) çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu, kimlik duygusuna karşı rol karşılığı, yakınlığa karşı yalıtılmışlık evreleri kategorisinde analiz edilmiştir. Çalışmada analiz birimi olarak üç filmde de yaşamına odaklanılan Yusuf karakteri seçilmiştir.

Filmlerin ne derece doğru yorumlandığı konusunda iki akademisyene filmler hakkındaki yorumlar gönderilmiştir. Gerekli bölümlerde uzman görüşleri doğrultusunda yorumlar yeniden düzenlenmiştir. İzleyen bölümde sırasıyla Bal, Süt ve Yumurta filmleri hakkında bilgi verilmiştir.

Bal

Başrollerini Erdal Beşikçioğlu (Yakup, Yusuf'un babası), Tülin Özen (Zehra, Yusuf'un annesi) ve Bora Altaş'ın (Yusuf) paylaştığı Bal filmi Yusuf'un çocukluk dönemini anlatmaktadır. Bal filmi 60. Berlin Uluslararası Film Festivalinde en prestijli ödül olan Altın Ayı ödülünü kazanmıştır. Bal filminde 7 yaşındaki Yusuf'un iç dünyası Karadeniz'in büyüsel ortamı içerisinde aktarılmıştır. Filmde Yusuf'un anne-babasıyla ve okulda öğretmeni ve arkadaşları ile olan ilişkileri aktarılmıştır. Yusuf'un babası arıcılık işi ile uğraşırken annesi çay tarlasında çalışan bir kadındır. Film Yakup'un kovandan bal almak için iple ağaca tırmanması ve ipin bağlı olduğu dalın kırılmaya başlaması ve Yakup'un kaygılı biçimde beklemesiyle başlamaktadır. Film Yusuf'un babasının ağaçtan düşüp ölmeden önce Yusuf'un yaşadıklarını anlatmaktadır.

Süt

Melih Selçuk (Yusuf), Başak Köklükaya'nın (Yusuf'un annesi) başrollerini paylaştığı Süt filmi Yusuf'un ergenlik dönemini anlatmaktadır. Bal filminde olduğu gibi Süt filmi de bir kadının ayaklarından bağlanıp ters çevrilerek ağzından yılan çıkarıldığı çarpıcı bir sahneyle başlamaktadır. Yusuf üniversiteyi kazanamadığı için annesiyle Tire'de süt ürünleri satarak yaşamaktadır.

Arkadaşlarının arasına çok katılmayan Yusuf şiirler yazmaktadır ve şiirlerini adı bilinmeyen dergilere göndermektedir. Yusuf'un hayatı bu döngüde dönerken askerlik muayenesinde askere gidemeyeceğini öğrendikten sonra değişime uğramaya başlar. Daha sonra annesinin hayatına istasyon şefinin girmesiyle birlikte Yusuf için hayat daha zor olmaya başlar. Film Yusuf'un şiire veda ettiği ve çevresinde kendi yaşatlarının yaptığı gibi maden de çalıştığını gösterdiği sahneyle sona ermektedir.

Yumurta

Başrollerini Nejat İşler (Yusuf) ve Saadet Işıl Aksoy'un (Ayla) paylaştığı Yumurta filmi Yusuf'un genç yetişkinlik dönemini anlatmaktadır. İstanbul'da yaşayan ve sahafılık yapan Yusuf, annesinin ölüm haberini aldıktan sonra uzun zamandır uğramadığı Tire'ye gitmek zorunda kalır. Yusuf annesinin cenaze işlemlerini yapıp bir an önce İstanbul'a dönmek ister. Bu isteğine karşın annesiyle birlikte yaşayan akrabasının kızı Ayla'nın annesinin ölmeden önce kurban adadığını ve Yusuf'un bunu yerine getirmesi gerektiğini belirtir. Bir an önce geri dönmek isteyen Yusuf'un karşısına çeşitli engeller çıkar. Bu süreçte Ayla'ya ve büyüdüğü yer olan Tire'ye daha da yakınlaşmaya başlar. Filmin sonu İstanbul'a dönmek isterken gece bir köpeğin engeli ile karşılaşan Yusuf'un tekrar büyüdüğü Tire'ye dönmesiyle sonlanır.

BULGULAR

Bu bölümde Bal, Süt ve Yumurta filmleri Erikson'un ortaya koyduğu üç evre temelinde analiz edilecektir.

Bal: Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu

Erikson (1968) çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu evresini çocukların ailenin güvenli kollarından çıkarak yetişkinlik rolleri için ihtiyaç duyacakları becerileri öğrenecekleri okul yaşantısına başladıkları dönem olarak tanımlamıştır. Bal filminde söylenen ilk cümle babasının Yusuf'a "oku" demesidir. Bu cümle Yusuf'un içinde bulunduğu evrede başarması gereken temel gelişimsel görevlerden birini tanımlamaktadır. Yusuf birinci sınıfta okumaktadır ve bir an önce okuma-yazmayı öğrenerek öğretmenin verdiği kırmızı kurdeleyi göğsüne takmak istemektedir. Bu dönemde çocuklar kendilerini diğer akranlarıyla karşılaştırarak yeterli olup olmadıklarını anlamaya çalışırlar (Bacanlı, 2010). Aynı zamanda bu dönemde aile dışındaki sosyal ortamlarda alınabilecek ödüller bireylerin kimlik duygusuna güçlendirerek yeterlilik duygularını güçlendirmelerini sağlamaktadır (Erikson, 1968). Filmde Yusuf okulda öğretmenin verdiği okuma parçalarını okumakta zorluklar yaşamakta ve kekeleye başlamaktadır ve bu durum onda yetersizlik duygusunu yaşamasına neden olmaktadır. Yusuf okulda teneffüslerde arkadaşlarıyla birlikte oyun oynamak yerine sınıfta tek başına arkadaşlarını izlemektedir. Erikson'a (1968) göre çocuklar yetişkin dünyasının becerilerini kazanacağı okullarda yetersizlik duygusunu yoğun olarak yaşarlarsa çevresine uyum sağlamakta büyük zorluklar yaşarlar ve ailelerine bağımlı ve çekingen bireyler olurlar. Bal filminin ana karakteri Yusuf'un en sevdiği şey babasıyla zaman geçirmektir. Babasıyla ormanda dolaşmakta ve babası Yusuf'a bir öğretmen edasıyla doğa hakkında bilgi vermektedir. Okulda öğretmeniyle ya da arkadaşları ile konuşmaya çalışırken kekeleyen Yusuf babasıyla konuşurken ya da babasına bazı şeyleri okurken sorun yaşamamaktadır. Filmde iki zıt alan söz konusudur. Okul Yusuf için yetersizlik duygusunu yaşadığı bir alanken orman ya da bir başka deyişle doğa Yusuf için çalışkanlık, yeterlilik duygusunu kazandığı ve ego kimlik duygusunu güçlendiren bir alandır.

Süt: Kimlik Duygusuna Karşı Rol Karışıklığı

Erikson (1968) ergenlik dönemini "Ben Kimim?" sorusunun yanıtının arandığı bir dönem olarak görmektedir. Bu dönemde ergenler meslek, felsefe, ideoloji, eğitim, yakın ilişkiler gibi kimlik alanlarıyla ilgili araştırmalarda bulunurlar. Süt filminde Yusuf kimliğini, kendisinin nerden geldiği nereye gideceğini bulmaya çabalamaktadır. Yusuf kendisi ile tanımlamalar yapmaya çalışırken iki durumla karşı karşıyadır. Şair mi olacak yoksa sütçü mü olacak? Yusuf'un en önemli uğraşı şiir ile ilgilidir. Şiirler yazmaya çalışmakta ve bunları dergilerde yayınlamaya çalışmaktadır. Ancak diğer taraftan annesi Yusuf'tan kendisinin yaptığı sütçülük işini yapmasını beklemektedir. Erikson (1968) ergenlik döneminde toplum tarafından bireylere psikososyal moratoryum zamanı tanındığını belirtmektedir. Bu dönemde ergenler yetişkin sorumluluklarını almadan kimlik alanlarıyla ilgili araştırmalarda bulunurlar. Psikososyal moratoryum döneminin de daha çok üniversite eğitimi döneminde deneyimlendiği belirtilmektedir. Süt filminde Yusuf üniversite sınavını kazanamamıştır ve

küçük bir ilçede yaşamaktadır. Annesi ondan sütçü olarak yetişkin sorumluluklarını yerine getirmesini beklemektedir. Başka bir deyişle Yusuf kimliğini keşfetmek için bir moratoryum sürecini yaşamak isterken çevresindekiler ondan bir an önce yetişkin sorumluluklarını almasını beklemektedir. Bu durum Yusuf'un hem içsel hem de dışsal çatışmalar yaşamasına neden olmaktadır. Erikson'un (1968) kavramsallaştırmasına göre Yusuf kimlik bunalımı yaşamaktadır. Ancak yaşadığı çevre Yusuf'a psikososyal moratoryum dönemini tanımadığı için Yusuf için kimlik bunalımı kimlik dağılımlığına dönüşmüştür.

Erikson'nun kimlik gelişimi hakkındaki kuramına dayanarak oluşturulan Marcia'nın (1980) kimlik statüleri açısından değerlendirildiğinde Yusuf'un aktif keşfin olduğu ancak bu keşifler sonucunda herhangi bir bağlanmanın olmadığı moratoryum kimlik statüsünde yer aldığı söylenebilir. Meeus ve arkadaşları (2010) yaptıkları boylamsal çalışmada moratoryum kimlik statüsünde olan ergenlerin daha çok başarılı ve ipotekli kimlik statülerine doğru gelişimsel bir örüntü ortaya koyduğunu göstermiştir. Filmin sonuna baktığımızda Yusuf şair olmayı bırakmış ve yaşadığı yerde kendi yaşlılarının yaptığı gibi o bölgede bulunan maden ocağında çalışmaya başlamıştır. Bu yönüyle gelişimsel olarak Yusuf'un moratoryum kimlik statüsünden ipotekli kimlik statüsüne geçtiği söylenebilir.

Yumurta: Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık

Ergenlik döneminde sağlıklı bir kimlik geliştiren bireyler genç yetişkinlik döneminde başkaları ile sağlıklı yakın ilişkiler oluşturabilirler (Erikson, 1968). Yumurta filminde Yusuf sahaflık yaparak İstanbul'da yaşamaktadır. Yusuf sahaf dükkanını hem işyeri hem de ev olarak kullanmaktadır. Filmin adı ve mekanı arasında yakın bir ilişki vardır. Yumurta büyükşehrin aksine taşrayı çağrıştırmaktadır. Yumurtanın içindeki canlının büyümesi için sıcak ve sessiz bir alan gereklidir. Yumurta bu filmde yuva arayışını başka deyişle de yakınlık arayışını temsil etmektedir (Akbulut ve Büker, 2009).

Süt filminin devamı olarak Yumurta filminde Yusuf karakterini incelediğimizde kimlik gelişimi açısından değişimler olduğunu görmekteyiz. Süt filminde kimlik alanıyla ilgili keşifler yapmaya çalışırken Yusuf kendisine psikososyal moratoryum süreci tanınmadığı için ipotekli kimlik statüsü özellikleri göstermiştir. Yumurta filminde ise Yusuf'un Tire'den ayrılarak İstanbul'a geldiğini ve maden işçiliğini bırakarak sahaflık yapmaya başladığını görüyoruz ancak Yusuf hala kendi kimliği ile ilgili arayış halindedir. Başka bir deyişle moratoryum kimlik statüsü özellikleri göstermektedir. Erikson (1968) kimlik gelişiminin bir evrede başlayıp biten bir durum olmadığını değişime açık bir süreç olduğunu belirtmiştir. Ergenlik dönemi kimlik gelişimi açısından önemli olmasına karşın yaşamın diğer evreleri de kimlik gelişimi için önemlidir. Arnett (2000) kimlik alanları ile ilgili araştırmaların ergenlik döneminde arttığını ancak üst noktasına beliren yetişkinlik döneminde geldiğini belirtmektedir. Yusuf karakterini göz önüne aldığımızda Yusuf'un ergenlik döneminde kimlik alanı ile araştırmalar yaptığını ancak bunun ergenlik dönemini geçirmiş olan Yusuf'un yaşantısında hala önemini koruduğunu görmekteyiz. Filmde Yusuf'un annesinin ölümünden sonra Tire'ye gitmesi ve oradaki geçirdiği zaman Yusuf'un hem kimlik arayışı hem de yakınlık arayışı süreci olarak değerlendirilebilir. Yusuf'un Tire'deki kimlik arayışı ergenlik döneminde çözemediği ya da kaçtığı öğelerle yüzleşmesi olarak görülebilir. Annesinin ölümü Yusuf'un kaçmaya çalıştığı yerleri, insanları, duyguları, deneyimleri ısrarla önüne seren bir mekanizmayı harekete geçirmiştir (Şirin, 2010).

Filmin başında gördüğümüz Yusuf yakınlığa karşı yalıtılmışlık evresi açısından yakınlık oluşturamamış ve yalnız olan bir kişi olarak görünmektedir. Yusuf hala kimlik krizini çözememiştir ve Erikson'nun (1968) belirttiği gibi kendi kimliğini oluşturamadığı için kimliğini başkası/başkaları ile birleştirmede sorunlar yaşamaktadır. Film boyunca Yusuf'un kaçtığı kimlik öğeleri ile karşılaşmalarını ve bu karşılaşmalar sonucunda Yusuf'un kendini yeniden tanımlamasını görmekteyiz. Yusuf kimliği ile ilgili bağlanmaları güçlendirdikçe başkaları ile yakınlaşmayı daha kolay sağlamaktadır ve iyilik hali de artmaya başlamaktadır.

Filmde Yusuf kendi kimliği ile bütünleşmeye başladıkça annesine bakmış olan Ayla ile de yakınlaşmaya başlamaktadır. Filmin sonunda Yusuf'un hem kendi kimliğiyle bütünleşmeyi hem de Ayla'nın kimliğiyle kendi kimliğini bütünleştirmeyi istemesini görmekteyiz. Filmin sonunda Yusuf

kahvaltı masasındadır ve artık kahvaltı masasında yumurta vardır yani artık yakınlık oluşturabildiği bir kişi ve kendini güvende hissettiği bir mekanı vardır.

SONUÇ

Bu çalışmada yönetmenliği Semih Kaplanoğlu tarafından yapılan Yusuf Üçlemesi olarak da bilinen Bal, Süt ve Yumurta filmleri Erikson'un üç psikososyal gelişim evresine göre analiz edilmiştir. Sonuçlar çocukluk, ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinin temsili olarak Bal, Süt ve Yumurta filmlerinin Erikson'un (1968) evreler hakkında ortaya koydukları ile örtüştüğünü göstermiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde Yusuf Üçlemesi izleyicilere gelişimsel bir öykü sunmaktadır. Ortaya konan gelişimsel öyküde önceki dönemde yaşananların yaşamın daha sonraki dönemlerini olumlu/olumsuz olarak etkilediğini ancak önceki dönemlerde yaşanan olumsuzlukların yaşamın daha sonraki evrelerinde yaşanabilecek olumlu yaşantılarla, Erikson'nun (1968) ortaya koyduğu gibi, telafi edilebileceğini göstermiştir.

Yusuf Üçlemesi'nin her bölümünün ismi Yusuf'un kimlik arayışı sürecindeki ilişkilerini sembolize etmektedir. Bal, Yusuf'un arıcılık ile uğraşan babasıyla kurduğu ilişkiyi temsil ederken, Süt Yusuf'un kimlik keşfinin süt satarak geçimini sağlayan annesi ile ilişkileri üzerinden nasıl şekillendiğini anlatır. Yumurta ise Yusuf'un yakınlık oluşturma sürecinde annesine bakmış olan Ayla ile yakınlık arayışını temsil etmektedir.

Sinemanın eğitim alanında kullanılması eğitim-öğretim sürecine büyük katkılar sağlayabilir. Yusuf üçlemesi düzleminde düşünüldüğünde üniversitelerde özellikle gelişim psikolojisi derslerinde bu filmlerin kullanılması, ilgili gelişim psikolojisi konularının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir.

Bu çalışma önemli sonuçlar ortaya koymasına karşın çeşitli sınırlılıklar göstermektedir. Yusuf Üçlemesi filmleri bu çalışma kapsamında sadece Erikson'nun (1968) psikososyal gelişim evreleri açısından incelenmiştir. Bundan sonraki çalışmalarda farklı kuramlar (psikanalitik, bağlanma vb) dahilinde analiz edilmesi yeni bulguların ortaya çıkmasını sağlayabilir. Bu çalışmada filmler sinema tekniği açıdan incelenmemiştir. Gelecek çalışmalarda filmlerin teknik açıdan da incelenmesi daha kapsamlı değerlendirmelerin yapılmasına olanak sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.
- Akbulut, H. ve Büker, S. (2009). *Yumurta: Ruha Yolculuk*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Berg-Cross, L., Jennings, P. and Baruch, R. (1990). Cinematherapy: Theory and application. *Psychotherapy in Private Practice*, 8, 135-156.
- Bacanlı, H. (2010). *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Bhugra, D. (2003). Teaching psychiatry through cinema. *Psychiatric Bulletin*, 27, 429-430.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and Society*, New York: W. W. Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W.W. Norton
- Erikson, E. H. (1976). Reflections on Dr. Borg's Life Cycle. *Daedalus*, 2, 1-28.
- Gençöz, F. (2009). Sinema ve psikoloji. *E-Sekans Dergisi*, 1, 16-22.
- Irwin, D. B. and Simons, J. A. (1994). *Lifespan Developmental Psychology*, Wisconsin: Brown & Benchmark.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 159–187). New York: Wiley.
- Meeus, W., van Schoot, R., K, Loes, Schwartz, S. J. and Branje, S. (2010). On the progression and stability of adolescent identity formation: A five-wave longitudinal study in early –to-middle and middle-to-late adolescence. *Child Development*, 81, 1565-1581.
- Özden, Z. (2004). *Film Eleştirisi: Film Eleştirisinde Temel Yaklaşımlar ve Tür Filmi Eleştirisi*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Öztürk, O. (2002). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. (Yay. Haz. F.Çok), Ankara: İmge Yayınevi.
- Şirin, Y. (2010). Yusuf'un Rüyası, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Wedding, D. and Niemiec, R. M. (2003). The clinical use of films in psychotherapy. *Psychotherapy in Practice*, 59, 207-215.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.